

САНГА ОЛОХ

ОТ ЫЙЫН
8 КҮНЭ
БЭЭТИНЭ

№ № 79-80
(9296-9297)

Чурагчы чычыкчар хаанага

ХАҢАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

КЫАЙЫЛАХТАР КЭККЭЛЭРИГЭР

"МЭНЭ СИРЭ, УРУЙУНАН КӨРҮС, КЫАЙЫНАН АТААРИ"

Маньык тыллары Чурагчы - Мэнэ кыраныссыгыгар ытык киһибит, спорт ветерана Сидор Егорович Попов салама иккэ туран ботугураа сагарбыта Майа сэлээннэтигэр ытыллыбыт Манчаары оонньууларыгар баран иһэр Чурагчы хамаандатыгар хан ах эрэ күүстээх санаага кынаттыыр, эрэл санааны үөскэтэр бүтүһүк алгыс буолан иһилиннэ. Кырдыаас киһи иһигэр интихтээбит үтүө санааны курдук чурапчылар бу улахан түһүлгэ Мэнэ-Хаҥалас улуутун уонна Дьокуускай куорат хамаандаларын кэннилэрттэн III-с бириктээх мизстээ тиксэн, кыайы кынаттанан, өрөгөй көтөллөнөн дойдугарыгар кэллилэр. Хамаанданы кытта сырдатар, дьонго тириэрдэр үлэбинэн мин уонна хаһыалыт общественнай корреспонден, СР Журналистарын союһун чилиэнэ П.П.Федоров — Сомоҕо биз күн устата от ыйын сыралаан кыааһыгар бустубут-хаттыбыт, спортсменнар курдук сэттэ көлөһүн да түһэн буолбакка, санаабытынан кыайы түһүгэр ыарыйдыбыт. Манна Манчаары төрөөбүтэ 200 сылынан спорка тобус көрүннээх спартакиаданы таһынан саха төрүт оонньууларын фестивала буолла. Барыта 35 хамаанда, 1210 кыттааччы кэлбит. Хотугу улуустартан 15, киин улуустартан 20 хамаанда илин-кэлин түһүстүлэр. 16 норуоттар икки ардыларынаабы, 103 Россия, 174 Саха Республикатын спордун маастардара кыттыны ыллылар.

Бас ыйын 30 күнүгэр Мэнэ дьонун-сэргэтин аагыттан билигини тэрийэр комиссия сыһыарытынан Төһүлү нэһилиэтин делегацията кыраныссыга чороонноох кымыһынан, алгыс тыллаах тойугунан, эрчим биэрэр ырыатынан-тойугунан көрүстэ. Онтон салгыы трасса устун сыһылынанан Бэстээххэ тийэн аны Майа суолунан хайы-үйэ дьонунан, массымнанан туолбут Манчаары төрөөбүт улуутун киинигэр тийдибит. "Манчаары" спортивнай-кэбдигирдэр комплекс дьэтиэн иһэ "жымырдаас унатын" курдук буолбут. Кэлбит делегациялар аккредитацияны аалан сүүр-көтө сылдыаллар. СР физкультурага уонна спорка комитеты уонна пресс-киин үлэһиттэрэ манна "орох тэппиттэрэ" ырааллыт. Салгыы түһэр сирбит быһаарыллан сүүрүн хамаанда Бэстээх 2 №-дээх оскуолатыгар айааннаата.

МЭНЭ СИРЭ

Ытык Мэнэ сирэ... Бэйэтин дириг историтынан, номоххо кирибит дьонунан-сэргэтинэн хоолдуктаах эрэ хонкуйар, сүһүөхтээх эрэ сүгүрүйэр чакчы да ытык сир. Мэнэ-Хаҥалас — тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар республика биир улахан улуута. Суола, Мыла, Тамма, Хомпу курдук сыһылла устар үрэхтэрдээх. Хотун Төһүлү, Уол Табага курдук сыспай сизлээх, хорообор муостаах дуоһуа мэччийэр сыһылардаах, 11,7 кв. км ээинээх, 32,4 тыһыынча нэһилиэннээх улахан улуус. Мэнэ сирэ саха дьонугар норуот героя Баһылай Манчаары төрөөбүт-үөскээбит сиринэн биллэр. Быйыл улуус үс үбүлүөһүнэй даатаны көрүстэ. Ол курдук, Улуу Кыайы 60 сылын таһынан улуус тэриллэбитэ 75 уонна Баһылай Манчаары төрөөбүтэ 200 сылын кизг далааһынаахтык, чакчы да кэпсээтэ, номоххо кириэр тыа үрдүк таһымнаахтык бэлэтээтэ. Ага дойдуга Улуу сэринитигэр Мэнэ улууттан 3767 киһи барбытыттан 1912 эрэ киһи төрүт сиригэр эргиллибит. Улуус иһинэн федеральнай суолталаах улахан суоллар аһаллар. Ол курдук, Аллараа Бэстээх — Большой Невер, Аллараа Бэстээх — Магадан, Аллараа Бэстээх — Уус Маайа суолларынан айан тохтообот. 2004 сыллаахха суол асфальтынан бүрүөү үлэтэ түмүктэнэн, куорат сиргэ курдук быыл-буор суох, суол-нис көнө. Уу магистрала, электрүүт линията, газификация үлэлэрэ күүскэ сабаламмыттар.

КҮРЭХТЭНИНИ ҮӨРҮҮЛЭЭХТИК АҢЫ

Бу издизэлэ кэрингэ кэмгэ Майа сэлээннэтигэр утууар дьэни билбэтэ, сарсыарда 9 чаастан нонүө күн сарсыарда 4 чааска дьэри тийгин быспакка спортивнай күрэхтэһинилэри таһынан араас торжественнай, культурнай хабааннаах дьаһаллар ытыллынылар. От ыйын 1 күнүгэр 11 чаастан Майаттан тэйиччи сытар кизн нэлэмэн Ураһалаах алааска күрэхтэһини үөрүүлээхтик аһы сирэ-туома киһи эрэ сүргэтэ көтөҕүллүөх курдук өрө күүрүүлээхтик барда. Күрэхтэһинилэри үөрүүлээхтик аһы иннинэ диктор мандатнай комиссияны улуустары, куораттары тэгэ республика таһыттан кэлбит 24 спортсмен ааспытын туһунан биллэрдэ. Правительственной делегация кэлэн ололбутун кэнниттэн күрэхтэһин кыттылыахтарын парада сабалана. Манна урукку курдук буолбакка хамаандалар түһүлгэ кыттытынан ааспакка киин сценаттан түстүлэр. Кэлинни кэмгэ парадка хамаандалар сахалыы таҥнар буолбуттара кэрэхсээр. Бу улахан парадка Өлөөн улуутун кытта билиги Чурапчыбыт хамаандатын таһаа көрөөччү болсомтотун тарта. Ол курдук, уолаттарбыт сахалыы сарбынныахтаах сонноох, этэрбэстээх, мелхиор курдаах, кыргыттарбыт толору симэхтээх былааччылаах киридилэр. Түгүннэни туһанан улууту ааттапыт уран тарбахтаах истэһиннэрбитигэр "Чурапчинка" ЧП (сал. И.С.Никифорова), "Дьүөгэ" ЧП (сал. Т.Н.Карсанаева) уонна чааһынай предприниматель, көмүс ууһа В.В.Поповка барба махтал тылларын аһыбыт.

Спортсменнар парадтарын кэнниттэн араас өңүнэн оонньуур представление сабалана. Сцена кэтэһиттэн курданалларыгар дьэри сыһыннаах сүүһүнэн ахсааннаах эдэр дьон тахсан уол оҕо орто дойдуга кэлбит аналык анаарар уран тыллар уонна дьирбизиннээх музыка добуһуолунан эрчимнээх үкүүүү толордулар. Киинлэр кириилэрттэн көрөөччү, этэргэ дылы, ситэ өйдөнө илигинэ өссө биир кэрэ көстүүнэн түһүлгэ уларыйда. 50-тан тахса сахалыы буюунуу таҥныбыт аттаах дьон алаас буорун өрө көбүтүлэр. Ол тынан баран дохсун ытыс тыаһа бизс аттаах дьонно ананна. Киинлэр ат үрдүгэр араас уустук трюктары онорон ыксатан да ыллылар, сөбүү-махтайыы улахан буолла. "Уол оҕо биир күн ат өрөбүтүгэр, биир күн ат уорбатыгар" дииллэрэ, дьэ, манна көһүннэ. Биир уол оҕото ат аннынан кириэн тахсыбыта ордук үчүгэй көстүүнү бизрдэ уонна үс киһи биир акка эмиз ыарахан нүөмэри көрдөрдүлэр. Пресс-киингэ бизрбит даанайдарынан, күрэхтэһини аһы долгутуулаах түгэнигэр барыта 5000 киһи кыттыны ылбыт. Бу көстүү режиссерунан Майалар аатырбыт "Кытайы" ансамблларын салайааччыта Василий Винокуров үлэлээтэ.

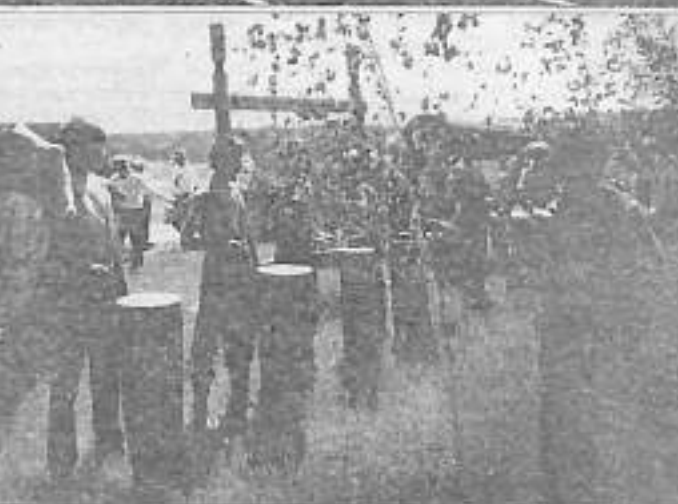
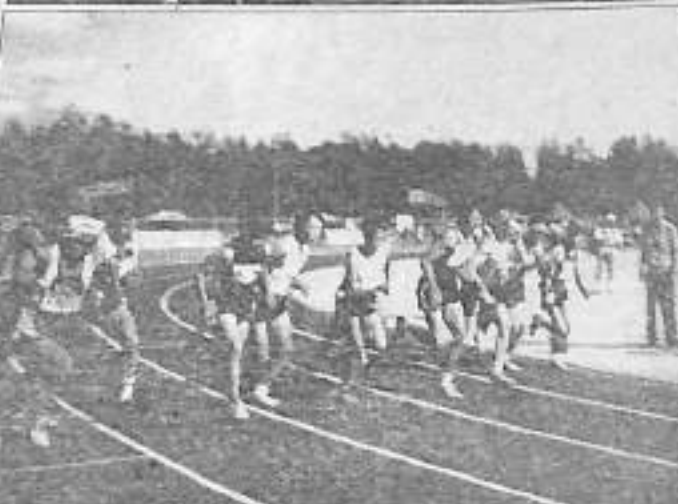
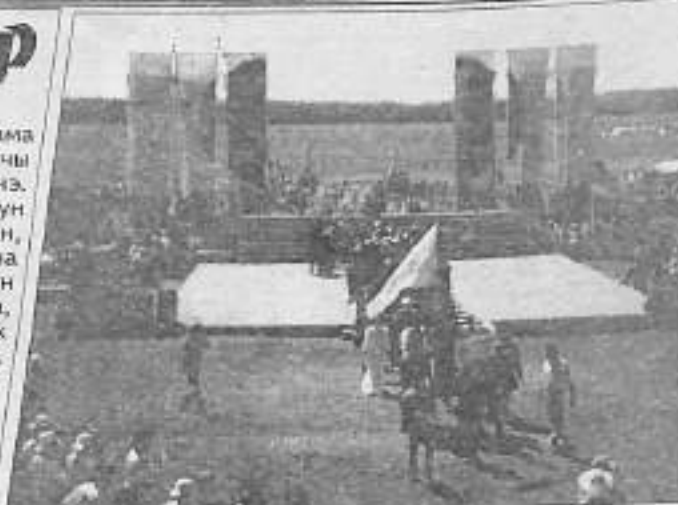
Салгыы СР вице-президент Александр Акимов, Ил Түмэн вице-спикер Александр Ким-Кимэн уонна Москвадан кэлбит ыалдыппыт, РФ олимпийскай комитетын вице-президент, спорт национальнай көрүннэригэр комитетын председателэ, Бүтүн Россиятаагы самбо федерациятын президент Михаил Тихомиров эбэрдэ тылларын кытыннылар. Михаил Иванович: "Ыһаах курдук дьону түмэр бырааһынныгы бүтүн дойдуга үрдүнэн тэнигээххэ наада. Мин 10-ча олимпиадага, араас таһымнаах спортивнай дьаһалларга сылдыбытым даһаны, биир да маньык национальнай бырааһынныгы өрө тутар дойдуну көрө иликпин", — дьэбит тыллара саха дьонугар кизн туттунууну үөскэттэ.

Киин трибуна иһигэр аттаах уолан кэлэн күрэхтэһини уотун биир дойдугаахтыгыгар, СР физкультурага уонна спорка комитетын председателигар М.Д.Гуляева туттарбыта эмиз ытыс тыаһынан добуһуолланна. Михаил Дмитриевич факелы бар дьон ортотугар спартакиада уотун уматар чизсэ тиксипит Мэнэ кэскилигэр — уолаттарга 100 уонна 200 метрээ Дальнай Восток кыайылааһар Федор Сотниковка туттарда. Күрэхтэһини былааһын саха спордун ааттаахтара — сүүрүк Татьяна Жиркова, гиревик Сергей Меркулин, аркааны быраһыга аан дойдуга чемпиона Альберт Погодаев уонна гиревик Семен Макаров таһаардылар. Бу кэниэ түһүлгэ дьонно бары сүһүөхтэригэр турар Россия уонна Саха сирин гимнэрэ тыһаата.

Тыл этитинэн кыттыбыт Улуу сэрин ветеранын, икки орден кавалерын С.М.Дмитриев бар дьон эмиз ытыс тыаһынан атаарда. Түмүккэ күрэхтэһини кылааһынай судьуйата Прокопий Гогоцев судьуйалар ааттарыттан уонна спортсменнар ааттарыттан Николай Дьяконов кэс тыллара этилиннилэр. Күрэхтэһини үөрүүлээхтик аһы өссө биир чабылхай театризованнай көстүүнэн түмүктэннэ.

Саха сирин спордугар үс рекорду бизрбит спартакиада хас да сиринэн ытылынна. Эрдэ этилибит Ураһалаах алааһын таһынан сагалыы оноһуллубут стадионго, Куон Харах дьэни сиргэ уонна ипподромга хас да суукка тухары айан тохтообото. Санаттан сага аат, чэгизн эт-хаан, кыраһыабай көстүү, эрдээх санаа, тулхадыйбат дьулуур — барыта биһигэ түмсэр бу бэртээхэй бырааһынныгы киһи биир матырыяалынан, балаһанан сатаан кэпсээн тириэрдэбит. Бизс күн устата Майага сылдьан кэлбит дьон билигин даһаны ол өрө көтөҕүллүттан, онтон ылбыт тэтинэрттэн түһэ илик буолуохтаахтар. Манчаары Баһылай оонньууларыттан көрүннэринэн, ытыллыбыт дьаһалларынан улууспут хаһыатын кэлэр нүөмэрдэригэр сыһа-сыппайа, сийилии таһаарыахпыт, Онтон билигин биир кизн туттунуу санаата күөнтүүр: билиги — кыайылаахтар ахсааннарыгар!

Оксана ЖИРКОВА.

"КҮӨРЭГЭЙ" АНСАМБЛЬ БЭЛЭБЭ

саастарыгар дылы бөлөхкө Катя Дьячковская III степеннээх лауреат аатын уонна бронза мэтээли ылла. Кини Александр Дьячковский — Саарын "Кэрэтик ыллыгы" уонна "Саха сирэ" тойугун ыллаата.

Ити курдук "Күөрэгэй" ого образцовый ансамбля бүтүн Россия аатыттан кыттан Польша, Болгария, Израиль уонна да атын дойдолары кэнники хаалларан, улахан кыайыны ситистэ. Ансамбль коллектива, салайаачыта Р.Р. Саввин бу ситиһинилэрин бар дьон Улуу Кыайыны 60, төрөөбүт усуустуг 75 сыллаах үбүлүүдэригэр бэлэх курдук сыаналыыллар, кизин тутталлар, үөрэллэр.

Урукку өттүгэр манньк үрдүк таһымнаах аан дойдутаабы ого фестивалыгар Саха сириттэн Уус-Алдан улуутун аатырбыт "Кэнээри" ого-ырыа народнай ансамбля ырыага лауреат үрдүк аатын хаста да ылан турардаах. Оттоон бу Болгарияга буолбут ого фестивалыгар хоту дойдуттан Саха сириттэн "Күөрэгэй"ырыа ансамбля үрдүк ситиһинилээхтик кытынна. Ол иһин эһил ыам айыгар Одесса куоракка ытыллар "Звездочка" дьин ого аан дойдутаабы фестивалыгар ынырыы тутта.

Бу буолан ааспыт фестивалга баран кыттан кэллилэр: Монастырев Дьулус, Павлов Марк, Макаров Костя, Барашков Ганя, Лазаров Ян, Батарин Вася, Лебедев Петя, Иустинов Юлиан, Никитова Тая, Слепцова Даша, Макарова Настя, Баснаева Муся, Попова Света, Осипова Карина, Копылова Лиза, Быганова Алена, Дьячковская Катя. Оболор ый анарыттан ордук омул сиригэр сыннанан, күүлэйдэн, Чернай муорага сөтүөлээн, Несебр куорат кэрэ мистэлэригэр сылдьан, элбэх сага дөбөттөрдөн, кыайы кынаттанан, үөрэн-көтөн дойдоларыгар төнүнүлэр. Баран кэллэгэ материалнай уонна моральнай көмөкү онорбут Саха Республикатын Правительствотын Председателэ Е.А. Борисовка, улуусту баһылыга И.Н. Аммосова, улуус үөрэбин управлениетин начальнига Е.С. Сидорова, оскуола директора Т.В. Павловага, бары төрөппүттэргэ, учууталларга уонна салайааччыга — Р.Р. Саввинна оболор улахан махталларын тириэрдэллэр.

Үрдүк таһымнаах аан дойдутаабы ого фестивалын кыайылаахтарын, "Күөрэгэй" ого-ырыа ансамблын, салайаачы Р.Р. Саввини ээрдэлиэбин, өссө да элбэх ситиһинилэри баҕарыабын!

А.СЛЕПЦОВ.

ААТЫРБЫТ ОЧУТ, УЛАХАН ҮАА АБА БАҢ ҮАА

(үлэһит убайбар, наставникпар А.Седалищевка)

Бу күнүргэ төрөөбүт нэһилиэкпиттэн аатырбыт тыраахтарыс, общественной сүөһү аһылыгын бэлэмнииргэ республика 5, Чурапчы улуутун 11 төгүллээх чемпиона, "Бочуот бэлэстэ", "Норуоттар добродоһуулары" орденнар кавалердара, улахан ыал баһылыга, сэттэ ого амарах аҕата, элбэх сизэн, хос сизэн тапталаах эһэтэ Седалищев Афанасий Афанасьевич кэргэнинизин Евдокия Фоминичналыын ыал буолбуттара үйэ агардаах үбүлүүйэ, кыһыл көмүс сыбаайбалара от ыйын 9 күнүгэр бэлэтэнирин туфунан үөрүүлээх сураҕы иһиттим.

Афанасий Афанасьевич салайааччылаах ычат эвенотугар мин сага улатаан иһэн, 1962—1964сс. үлэлээбитим. Эвенотут механизированнай этэ. Ол кэмгэ от үлэтин механизациялааһын сага кириэн эрэр. Онон техникага сыһаннаах ычаттар эвенота кириэн үлэнииллэрэ улахан чизэ-бочуот буолара. Былаан туох да сүрдээх улахан, ол тэҥинэн элпизтинэс. Оройуоннаабы хайыакка, республиканскай сводкаларга күнүсэби онорбут үлөбүт тахсан иһэр этэ. От үлэтин ымыгынычымпыгын, техника кыабын толору туһанан үлэлииргэ туох наадатын, былааны толоруу элпизтинэһин оскуолага үөрэнэр сылларбыттан билбитим. Оно наставникпынан, үөрөппит-такайбыт киһиниз очоттон-баччага дьэри Афанасий Седалищевы баҕарыабын.

Билигин, соробор баркыһы да, сөгө да саныыбын, олус да бэриниклээхтик, туруулаһан туран үлэлээбит эбилпит. Бастагы сайыммар Афанасийга оустарааччынан сылдыбытым. Киһибит сылайар дьэни билбэт, сыннанан олорбот, куруук бириэмэ былдыаһыга. Тохтобулбутугар хайаан да сводканы иһитиннэрэр, оройуон, республика үрдүнэн ытыллар социалистическай куоталаһыга ким хайдах иһэрин кэлсиэр, бэйэбит былааммытын билиһиннэрэр. Ордук Исаков, Николаев эвенотолорун уонна Болтомо Соловьевун кытта куоталаһарбыт. Мин ити сүл сэттиһи сага бүтэрбитим. Биригэ улааппыт, сонньообут, бэйэбиттэн ага уолаттар ортолоругар соботох кыыспын. Ол да буоллар, үлэбэ киридиэ да сааһын аахсыллыбат, атыттары кытта тэҥнэ үлэлиэхтэххин. Ол сайыннартан айго хатанан хаалбыт хас да түгүннэрдэххин.

Тыраахтар хотуура түргэн баһаытык сыппаан хаалар этэ. Ону сытыылытырга чочубутун бэйэбит илиинэн эрийэрбит, соробор илиин ыалдьыар, уулан хаалыар дьэри эрийэбин. Аны үлэлииргэ олус болгомтолоохтук олонор оустараабын, кыратык онно-манна аралдьыйдын да сир-муурун олордутугар-быллараатыгар хотуур тууратын быһа таттаран кэбилиэххин сөп. Очмоҕо үлэ хаамыта

атахтанар. Оннук сылдьан биридэ хойуу от быһыгар көрбөккө, куртуйах уйатын оустаран, очуттар "солуучу бултарыгар" түбэһэн үөрүү-көтүү буолбуга. Ол куртуйахты минин амтана аныаха дьэри умнууллубат. Дьиттэн ыраах сылдьан үлэлиир очуттарга туох үчүгэй ейүэтэ кэлсэй, онон биридэ змит кустан, куобахтаан "хараланар" этибит. Иккис сайыммар Чурапчы оскуолатыгар тохсус кылааһы бүтэрбит, бэйэм оскуолага тыраахтарыс үөрээр үөрэнэ сылдьар кэмим этэ. Ол сайын тыраахтарынан мустарааччы буоллум. Эргэ техникалаахпын, көмөлөөһүнү уулаахпын, Кардашевскай Аполлон, очоттоосуга 5 кылаас үөрэнээччиз. "Тыраахтар ыта-ыта олоруом," — дьитбитим сатаммата. Кытаанах графикка киридибит. Оустарааччылар куота тураллар, кэбилиэхчилэр ыган кэлэллэр. Кинилэр бары элбэхтэр, кургуумунан сылдыаллар. Биһиги уолбунаан иккиэйэхпит, солбуйсан тыраахтарбытын ытабыт, оплутун муһунабыт. "Эвенотубут" биридэ салаа оту хааллаттарбат, олус кичэллээхтик үлэлэтэр. Ол сайын ардахтаах этэ. Онон субууларбытын аны эргитэн биэрэн куурдабыт. От хаачыстыбатыгар улахан болгомтону уураа. Тыраахтар сыһыана биридэ оннук: барытын көрө-истэ, кыратык эмэ тыаһа уларыйда да, оноро сылдыары ирдирэ. Ити курдук уһун сайыны быһа соботох кэрэстэ үлэлэстим. Саамай улахан кыһалбабыт — алаастан алааска көһүүгэ мустарарбыт суолга баллата. Ол быһыгар суол солоочу буоллум. Состорор муһунарбыт олус кэтит систээх, биридэ суолга баллат. Көһөрбүтүгэр хайаан да суолбутун кэнэтэбит. Ого кыыска маһы сууларар, кэрдэр, хайа дьэки охторун салайар боростуойа суох дьылаа буолара. Онон эбии аҕата суох буоламмын, сүгэм мөлөт. Аны мустарарбыт тиистэрин сийигэр кэтэрдэн харалыыр биридэ муһуок буолара. Тыраахтарым "рулевоя" сөл-сөл алдыанан атахтыра. Ол айы хайа эрэ алаас түгэһитан сатыы Байбал осонньоро сварсалата барбын. Сайыны быһа волокушага сылдыар табаарыстарбын Уйбааскыны, Толя Антипины, Наһаарка Егоровы ордук саныырым. От үлэтин түмүгүнэн, биһиги эвенотут республикага кыайылаабынан тахсан, мин олохпор бастагы улахан баҕараадабын — ЫБСЛКС Саха Сиринээги Комитетин Бочуотунай Грамотатын ылбытым.

Афанасий Афанасьевич ысыбыт дьыалатыгар олус элпизтээхтик сыһаннаһан, куускэ үлэлээн, бэйэтэ сырдыкка-кэрэбэ үөрөппитэ, илпигэ. Бэйэтэ олус холку, кизэн-куон көбүстээх, дьону мөбө-этэ сылдыбат, үгүстүк

санарбат, мээһэ дьаһайбат. Кини аттыгар куруук үлэ куэстүү оргуйара, ким да сүрбэлдээһэн сыта, үлэттэн куотуна сылдыра көстүбэт этэ. Ол кини үлэни бэйэтэ билэрэ бэрт буолан, дьону сөпкө аттаран туруорарыттан эбит. Мин киниэхэ махталым улахан. Кини үлэ общественной суолтатын биһиэхэ, очотоогу оболорго, олохпут устата умнубат ғына инэрбит өгөлөөх. Одьулуун хас да көлүкэ ычатыгар үтүө наставник, олоххо, үлэбэ сыһыанга тус бэйэтинэн холобор буолбут убайбыт, батыһыннарааччыбыт, дойдубут аатын-суолун үрдэппит киһибит буолар.

Бүтүнү үөрүүлээх күнүгэр, зийэхэ — үлэбэ такайбыт убаастабыллаах убайбар, эн улахан дьиз кэргэнигэр дьолу-саргыны, кытаанах доруобуйаны баҕарыабын!

Олорун аргыһынан, тапталаах кэргэнинизин Евдокия Фоминичналыын оболоргут, сизнэргит, хос сизнэргит тапталаарыгар, нэһилиэккит дьонун-сэргэтин убаастабыллаах сыһаннарыгар уйдаран уһун үйэлэниг, дьонугу үөрүүтүн тэннэ үлэстэ олорун.

А.ПОИСЕЕВА,

махталы, эбэрдэни кытта народнай депутат.

АСТЫНА СЫННАННЫМ

Ааспыт сайын мин "Хоту" профилакторийга астына, дуоһуяа эмтэнэн, сыннанан кэлбитим. Медперсонал үксэ, сахалар, сыннаанааччыларга сүрдээх эйбээстик, болгомтолоохтук сыһаннаһаллар. Эбизккэ дьэри эмтиллэр, уска сытыараллар, массажтыллар. Эмтээх ууга, бадарыанга сытыараллар, тииспитин очотторобут. Бэйэ, алтыа буолан тус-тусла иитээччилээхпит. Кинилэр арааһынай мероприятиелары, көрдөөх стартары, викториналары ытталлар, куорат устун күүлэйдэтэллэр. Мин бу профилакторийга бараммын доруобуйабын сыннанан кэлэрбэр тутува булан биридэ атам үлэлиир, тэрилтэтин "Сахателеком" Чурапчытаабы филиалын директоругар С. Д. Васильевага уонна профсоюз председателигэр В. Н. Платоновка махтанабын. Үлэһитигэр, үрдүк ситиһинилэри, уһун дьоллоох ологу баҕарыабын.

Кеша СЛЕПЦОВ,

Бахсы орто оскуолатын, 4-с кылааһын үөрэнээччиз.

СҮДҮ ААТЫН ҮРДҮКТҮК ТУТАН

От бийын 8-9 күннэригэр Бахсы нэһилиэгэр норуоттан тахсыбыт чабылхай, көһөнө талаан, бар дьон өйүгэр-санаатыгар саас-үйэ тухары умнуллубат оруоллары айбыт, талаанын сэргэ айар үлэ алыбар ылларан, умсугунаан туран үлэлээн норуотун дирин тапталын, билиинитин ылбыт РСФСР уонна Саха АССР народнай артыыһа, биир дойдулаахпыт П.М.Решетников төрөөбүтэ 90 сылыгар аналлаах үбүлүүйдээх ыһаах ыһыллар. Ыһаахха сүдү артыыс аатыгар сүгүрүүэ кэлиэхтэрэ: П.А.Ойуунускай аатынан Саха Академическай, Ньурбатаабы Государтвеннай драматическай уонна өрүс илин энэринээби народнай театрдар коллективтара. Профессиональный театрдарбыт үбүлүүйгэ аһамыт спектаклларын куутуулээх көрөөччүлэригэр кэһини быһыытынан көрдөрүөхтэрэ, оттон народнай театрдар "Театральной марафон" диэн фестиваль конкурсугар кыттан дүүүлүүр сүбэ иннигэр кыайымлаабы быһаарсыахтара.

Чурапчы оройуоннаабы сэбиэтин исполкомун 1970 сыл кулун тутар 2 күнүнээби ыйаарынан Чурапчы народнай театрыгар П.М.Решетников аата интэррильбитэ. Ол умнуллубат күн коллектив иннигэр Решетниковты үлэлтир, айар сымал-сорух туруоруллубута. Ити кэмтэн хайы-үйэ 35 сыл ааһа оуста. Оччорго театр бэйэтин маннайгы быһыыны саха народнай суруйааччыта Д.К.Сивцев-Суорун Омоллоон "Төлөн Ньукуус" диэн драматынан аспыта. Театры төрүттээчинэн, кини бастакы режиссерунан, кэһин өр сылларга оройуон културатын отделын сэбиэдиссэйинэн үлэлээбит "Бочуот Знага" орденнаах И.И.Кандинский буолар. Тэриллээриттэн убааран көрбөккө, тахсыылаахтык, эриэ-дэхситик уонна үгүс-элбэх ситиһиллэрдээх үлэлтир народнай театрыт сценатыгар 200-чээ киһи "артыыс" дастабырыанналарын ылан, кинилэртэн күн бүгүн республика араас муунуктарыгар үлэли-хамсыы, үгүстэрэ билигин да хаан-уруу театрдарыгар айар үлэ үөлүгэр сылдьаллар, оттон, хомойуох иһин, сорохторо биһиги ортобутугар суохтар.

35 сыл устата театрыт сценатыгар 100-тэн тахса саха, нуучча, бырааттыы омулгар суруйааччыларын айымньыларе туруоруллан, улуус, республика, ону ааһан Дальнай Восток регионун көрөөччүлэрин истин биһирэбиллэрин, театралнай деятеллэр, критиктар, специалисттар үрдүк сыанабылларын ыллылар. Театр ситиһинин чыпчалларын араас сылларга республика народнай театрдарын көрүүгэ бэйэбит режиссердарбыт туруорбут айымньыларе буолбуттара. Надежда Заболоцкая туруорбут И.Гоголев "Урун көмүс нигэһэ", "Кэрэ көмүскэлгэр", И.Егоров "Малгиннар тыынаахтар", С.Омоллоон "Сайсары", Мария Герасимова-Сэнээрэ "Көһөрүү" драмалара, И.Семенов "Сонордугуттар" гьесата, Г.Башкуев "Чю-Чю-Сан" комедията, Иван Бушков туруорбут Б.Соллогуб "Нарын сүрэх издээнэ" комедията, Өксөкүлээх Өлөксөй "Ойуун түүлэ" драмата у.д.а. лауреат уонна "Гран-при" үрдүк аатын ылбыттара. "Ойуун түүлэ" Хабаровскайга ыһыллыбыт "Дальневосточнай бенефис" диэн народнай театрдар фестивалларыгар "Гран-при" хаһааына буолбута, оттон режиссер Иван Бушков "Бастык режиссер" номинация үрдүк аатын ылбыта. 1985 с. театр айар коллективигар уонна кини режиссеругар Н.М.Заболоцкайга, 26 артыыстарыгар уус-уран самодеятельноһу Бүтүн Союзтаагы көрүү лауреатын аата интэррильбитэ, ону тэнэ коллектив Академическай Малай театр Бочуотунай Грамотатынан наараадалаабыта.

Театр репертуарын байытыыга театрыт артыыстары сүнгэн кылааттарынан киллэрбиттэрэ. Ол курдук, журналист, тылбаасчыт П.С.Попов-Эпэт элбэх айымньылары нууччалыыттан тылбаастаан туруорторбута: В.Розов "Көрүнүүк мөккүөр", С.Кадырадзе "Молниялаах куртка", Н.Кольескай "Ким урут кыллар", Ф.Булаков "Энээхситтэр эргэ тахсаллар", Г.Башкуев "Чю-Чю-Сан". Бу тылбаастар театрытыгар ситиһилээхтик туруоруллан баран, салгыт репертуар быһыытынан республика народнай театрдарыгар тардыамытара. Оттон М.Герасимова-Сэнээрэ суруйбут "Көһөрүү" драмата республика көрөөччүлэрин долгулуга. "Мунурданыытын" биер дойдулаахпыт СР искусстволарын үтүөлээх деятелэ Ю.А.Макаров туруоран биер дойдулаахтарыгар омул сирдэригэр тийэс биллэр талааннаах режиссер буолбутун чабылбайдык көрдөрбүтэ. Өксөкүлээх "Ойуун түүлүн" сценага туруорууга алаан индсценарькалаабыта коллективтынан тизгэммиттэн, ыырбыттан тэлэһитэн

Дальнай Востокка аатырга, улуус културатын историятын суруйбут кинигэти быһыл республикага бастааһынан күн сирин көрдө.

Театр бары ситиһиллэрэ, биллэн турар, илээх-эйлээх, дыоруудаах айар коллективтан тутулуктаах. Сүүрбэчэ сыл театрга директордаабыт В.П.Герасимов үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, 2004 с. "СР културатын үтүөлээх үлэһитэ" ааты ылбыта. Театр сценатыгар бэйэлэрин дипломнай үлэлэрин "туйгун" сыанага көүсүкээбиттэрэ РФ културатын үтүөлээх үлэһитэ М.А.Герасимова, СР народнай артыыһа А.П.Павлов, саха бастакы кинорежиссера, СР искусстволарын үтүөлээх деятелэ А.С.Романов, СР културатын үтүөлээх үлэһитэ Т.А.Гоголева, СР културатын туйгуннара Я.В.Ипатыева, суруйааччы П.П.Федоров-Сомоҕо, В.В.Кузьмин у.д.а.

Искусствонун дыһыһахтык таһыыр буолан народнай театр артыыстары бэйэлэрин үтүө көңүлүлэринэн илгэн бириэмэлэрин көдүүстээхтик туһаналлар. Чакчыта да, бары дыоруударын, дуулуурдарын ууран үлэлтиллэр. Көлүөнттэн көлүөнэ артыыстар маастарыстыбаларын үрдэтигэ анал идэлээх специалисттар, холобур, ССРС уонна СР културатын туйгуна В.Д.Пинигина, билигин Ил Түмэн тэрийэр отделын сэбиэдиссэйэ С.И.Яковлев, Саха НВК режиссера, ССРС културатын туйгуна А.Н.Пудова, СР културатын үтүөлээх үлэһиттэрэ Н.М.Заболоцкая, В.П.Герасимов, СР културатын туйгуна И.И.Бушкова оруоллара биллэр-көстөр. Өр сылларга театр художественнай сэбиэтин сайайбыт РФ үөрэҕиритин туйгуна, педагогическай, советскай-партийнай үлэ ветерана И.Д.Наустров спектакллар көрөөччүгэ ситэн-хотон тахсыыларын кырадьытх контуруоллуура. Хас биирдин спектакль ситиһилээхтик туруорулуутугар тутуах дыоннорунан буолбут сценораф-художниктар ССРС културатын туйгуна, улуус Бочуоттаах гражданина В.Н.Дьячковскай, кини үөрэнээччилэрэ билигин "Реал" ХЭО коммерческай директора А.С.Коркин, "Кэскил", "Юности севера" художник-дизайнера С.Г.Григорьев-Мухина, чааһынай предприниматель А.В.Михайлов, режиссер-сценораф, модельер А.Н.Барашкова аатарынан дыоннаахтык кизн туттабыт. Костюмердарынан үтүө суобастаахтык М.Г.Феофанова, бары сүүрүүр, кэриэспир эдьийбит, ССРС културатын туйгуна, улуус дыахталларыттан бастакы мелодистка М.Е.Васильева, уотунан кизгэтигэ улуустугар XX-с үйө чулуу кинитинэн ааттаммыт, СР културатын туйгуна Е.Е.Дьячковскай үлэлээбиттэрэ. Билигин музыканан кизгэтигэ СР културатын туйгуна М.С.Зверстов ситиһилээхтик үлэлиир.

Эдэр ымач театрга тардылытыгар бэйэлэринэн холобур буолан сценага тахсыытыгар урукку райкомол алларатын үлэһиттэрэ. Ол курдук, Н.Н.Хокотанов, бүгүн Ил Түмэн депутата, "Туймаада-нефть" НК генеральнай директора И.К.Макаров, солбуйааччыта И.А.Андросов, СР Тас сибээстэһиллэргэ министриин солбуйааччынан үлэлээбит, быйыл биһиги ортобуттан барбыт А.Е.Попов, СР быраабы харыстыыр органнын элпээтээх үлэһитэ В.Н.Сидоров, учууталлар А.Д.Дьячковскай, К.К.Родионов у.д.а. Оттон эдэркээн А.Посельская "Күннэһин", А.Попова "Ева Кирилловна", С.Яковлев "Хал-Хабын", И.Макаров "Кизн Ыстаанын", И.Седалищева "Ньургуутун", Д.Кириллин "Сатараалын", В.Кузьмин "Тобохообун", "Эрэл" театралнай студия үөрэнээччилэрэ Тая Смирникова "Аятатын", Оля Константинова "Аятатын", Сардаана Саргыдаева "Аятатын", Витя Башарин "Тиматын", Алеша Сивцев "Афонатын" махталлаах көрөөччү субу баардык ыһааһа буолуоттаах.

Тус бэйэм театрга отуна сыл режиссерунан уонна уус-уран сайааһчынан үлэлээн, үлэттэн дыолу булуот сирбин Чурапчыны иккис төрөөбүт дойдубунан ааһабын. Үлэм-хамнаһым үрдүктүк сыаналанан, оболорум манна олохсуйдулар, үлэлиир, айар усулуобуйа тэриллэн тапталлаах театрбар биһигин даһаны үлэ-хамнас үөлүгэр сылдьабын. 35 сыллаах үбүлүүбүтүн көрсө республика, улуус хамнааттарыгар тахсыбыт матырыяалларын түмэн, редактордаан "Айар үлэ абыллар" диэн театр үлэтин-хамнаһын көрдөрөр кинигэни "Сага олох" РИХ ГУ-га таһааттардым. Бу кинигэ театр үлэтин-хамнаһын сырдаттыыга, үлэлээн ааспыт айар идэлээх дьон аатарын үйэтигэ дыонуннаах төрүөт, докумуон буолуо дин санаабын.

Быйылгы сезоммутун П.М.Решетников сылынан биллэрбиллэит. Улуу Кыайыы 60 сылыгар аһаан буйуун суруйааччы Т.Сметанин "Лоскут уонна Ньургуутун" драматын туруоран үбүлүүйдээх сезоммут быһыыны аспыллыт. Иккитинэн, бу драмага баар Мөлчөс - Петр Михайлович Решетников драмто-сэргэ биллибит бастакы уонна бастык оруолларыттан биһирдэстэрэ этэ. Кулун тутарга Кыайыы 60 сылынан Дьокуускайга ыһыллыбыт республика народнай театрдарын "Победы негасиный свет" фестивалларыгар бу айымньынан кыттан, "Гран-при" хаһааһыннарынан буолан, Дальнай Восток регионугар ситиһиллэтин эссе тегүл чинэттибит. Улууспут тэриллэбитэ 75 сылыгар аһаан П.А.Ойуунускай "Улуу Куданса" сценага аһамыт дүүһүүтүн туруоран көрөөччү дүүүлүгэр үбүлүүйдээх ыһаахпыт иккис күнүгэр таһаарбыллыт. Инникитин ити киһи эрэ мээһэ санаамаат сүдү айымньытын эссе ситэрэн-хоторон, диринэтэн көрдөрөргө сорукутаабыт.

СР Президенин "ИИТИИ" ситимигэр кириэн, республикага базасай театр быһыытынан үгүс үлэни-хамнаһы ытар П.М.Решетников аатын сүгэр народнай театр коллектива саһаттан сана ситиһиллэрин даһаан рамлатын уотугар күндү көрөөччүлэрин угуйа-ыһыра туруохтун.

Ай-туой, үлэлээ, умсугут тапталлаах театрыт!

Н.ЗАБОЛОЦКАЯ, театр уус-уран сайааһааччыта.

Хаартыскага: П.М. РЕШЕТНИКОВ Суорун Омоллоон "Күкүр Уус" драматыгар Аһаан уус оруолугар.

Кыайыы 60 сыла

"ТУГУ КЭПСИЛЛЭР САҕАРБЫТ ХААРТЫСКАЛАР, СТРАНИЦАЛАР ? ..."

Дириннээби орто агро-оскуолага нэһилиэк културнай киникин иһинэн чинчийэр кулууп (салааһааччы К.М.Тарабукина) үгүс сылын нэһилиэкпит историятын үөрэтэр сыллаах-сорукаах тэриллэн үлэлиир. Ол курдук, 2003 с. "Мин нэһилиэгим — мин кизн туттуум!", 2004 с. "Улуу Кыайыы туһугар нэһилиэгим кылаата" диэн ааттаах научнай-практическай конференциялар ыһыллыбыттара. Конференцияларга үөрэнээчилэр нэһилиэк араас сылларга үлэлээбит-хамсаабыт, ону тэнэ биллиилээх дыоннорун, Улуу Кыайыы туһугар сэриигэ октубут, тыылга үлэлээбит биер дойдулаахтарынан итиэнэ улахан тутууларын тустарынан үөрэтэн, элбэх матырыяаллары хомуйбуттара.

Оттон быйыл оскуолабыт иһинэн "Үрдэл" үөрэнээчилэр научнай обществоларын көбүлээһининэн Улуу Кыайыы 60 сылыгар аһаан "Саһарбыт хаартыскалар уонна суруктар тугу кэпсииллэр?" диэн темага конференция аһаанна. Бу сэрии сылларгыгар олорбут биер дойдулаахтарыт аатарын үкэтэтир, кинилэр олохторугар буолан ааспыт умнуллубат түгүннэри сырдатар уонна историческай докумуоннары хомуйан оскуолабыт музейын ханатар сыаллаах ыһыллыына. Чолку конференция сүрүн ирдэбиллэрин бу үөрэттиллэр докумуоннар сэрии иннинээби, ол кэминээби уонна сэрии кэниннээби 1947-1948 сс. датаһамыт буолуохтаахтара. Уопсайа үс группа икки секциянан үлэлээтэ, 51 үөрэнээчи 54 үлэни көмүскээтэ.

Чинчийин түмүгэр үөрэнээчилэр сүрдээх интэрисһинэй уонна историческай суолталаах матырыяаллары булбуттара бэлэтэһинэ. Холобур, 6-с кылаас үөрэнээччитэ Митина Анна матырыяалыгар 1942 с. Чурапчы олохтоохторо сэриигэ аттанаары олорон түспүт, бу сыл бэс ыйын 22 күнүгэр сэриигэ ыһааһылыбыт Уорба бастык ыһааттара минтин кэнинтэн биер дойдулаахтарынан кытта бүтэһик түспүт хаартыскаларын (Илларионова Аля 5-с кылаас), 1942 с. кулун тутар 11 күнүгэр Чурапчытаабы кылаас), 1942 с. кулун тутар 11 күнүгэр Чурапчытаабы педучилище студенаһа "Боевого успеха, друзья!"

хаартыскаларын (Оконешникова Алена 5-с кылаас), 1942 с. сэриигэ ыһааһылан сураһа суох түспүт Бетюков Константин Иванович фронтан ыһыллыт (Прокольева Василина 5-с кылаас), Болгарияна, Румынияны, Югославияны, Чехословакияны, Германияны босхолостут Илья Николаевич Андреев 1945 с. бойбуой мэтээллэрин кэһин түспүт (Андреев Илья 9-с кылаас), Протодьяков Николай Михайлович бойбуой доһотторунаан урускалланмыт Германия Галле куоратыгар түспүт хаартыскаларын историялара ордук биһирэһинилэр. Эмиэ биер итинник сэрииттэн эргиллэн кэлэн эйэлээх ологу тутуһа өр сылларга таһаас таһыытыгар үлэлээбит Саха АССР байаһааһаах булута, республика Бочуотун кинигэтигэр кирибит Николай Ильич Тарабукин "Сэрии кэнинтэн таһаас таһыытыгар" диэн ахтыыта (Тарабукин Коля 10-с кылаас), сэрииттэн этэннэ эргиллибит Попов Петр Васильевич куоракка муннаахха кинрэ сылдан таһыыр кыһыыгар бэлэхтээри түспүт хаартыска (Алексеев Владик 10-с кылаас) бааллар.

Балары таһынан сэрии сылларыгар биер дойдулаахтарыт тыылга холобура суох хорсун быһыыларын туһулуур хаартыскалар болзомотун тардаллар. Божедонов Васа эбэтин Кривошанина Мотрена Васильевна, Тарасова Паша Ааллаах-Үүннэ таһаас таһыытыгар сылдьыбыт хос эһэтэ Василий Данилович Тарасов 1947 с. түспүт хаартыскаларын ыһааһылар интэрисһинэй. Аһа дойдуга Улуу сэриитин сылларыгар биер дойдулаахтарыт хоту оройуоннарга көһөрүлүбүттэрин туһулуур хаартыскалар булутулубуттар. Холобур, 1944 с. атырдьах ыйын 20 күнүгэр булун оройуонун Говор бөһүөлүгэр Корякин Гаврил Гаврильевич биер дойдулаахтарынан Пермяков А.П., Павлов Н.В., Попов М.Д. түспүт (Корякин Кеша 6-с кылаас), 1945 с. Эдьигээннэ Кыайыы буолбут күнүгэр очолорго оскуолаба үөрэнэр Филиппова Анастасия Петровна дыукаахтарынан түспүт (Лебедева Агаша 6-с кылаас) хаартыскалар. Сэрии

сылларын оболорун олохторун көрдөрөр хаартыскалар сонуннар. Олортон 1944 с. Нам оройуонун II-с Хомуустааһын сэттэ кылаастаах оскуолатыгар көһөрүлүү оболорун хаартыскага биер сүрүннэрэ. Манна Романова-Эверстова Ульяна Михайловна I кылааска үөрэнэр кэмэ (Яковлева Ира 9-с кылаас), оттон 1941 с. Хайахсыт оскуолатын үөрэнээччилэрэ ыалга - директордары Максимов А.Е. диэтигэр хас эмэ оҕо буолан дыһлэнэ олорон түспүттэр (Гавышева Христина 6-с кылаас). Эмиэ хаартыскалар Л.И.Иванова (9-с кылаас) 1941 с. эбэтин Михайлова Е.А. уоһу кини биһигэ төрөөбүттэрин оҕо саастарын кэпсээтэ.

"Тугу кэпсииллэр буорах сыттаах суруктар?" секцияга Вана Тарабукин (5-с кылаас) абаһа-эһэт, бойбуой мэтээллээх, 3 бойбуой уордданаах Марков И.И.Иванович 1944 с. фронт таһынааһы госпитальга үлүс тугу баһаһыра сытан суруйбут уонна Стела Гавышев абаһа Гавышев Георгий Романович 1944 с. тохсунньу 28 уоһу 2 күннэригэр очолорго "Тахсыбыт СР колхозка председателини олорор доһоругар Ко-Прокольевич Далбаевка суруйбут суруктарынан ыра үрдүк сыанабылы ыллылар.

Дьэ, ити курдук, төрөөбүт дойдуга тапталы, бэҕ буолууну иһит - үөрэтэр уонна биер дойдулаахтарыт, кинилэр Аһа дойдуга Улуу сэриитин с фронтта, тыылга киллэрбит кылааттарын үйэтигэ ыһыллыбыт бу научнай-практическай конференция дүүүлүүр сүбэ, тэрийэр комитет итиэнэ кыттылаахтара астынныбыт. Кирибит үлэл оскуолабытыгар, нэһилиэкпитигэр тэрийдибит, матырыяалларын оскуола-туттардыбыт. Түгүннээн туһанан, конфереция кыттыыт бары төрөппүттэргэ, кини учууталларыгар, үөрэнээччилэргэ таркид махталытын тиздэбит.

Л.ИЛЛАРИОНОВА, оскуола истор

[illegible]

Автор сурутар этилэр санаа
редакция позициялар малды сөп түбэлэр
буулбатар. Сурукка ыйылар чакышлар
кырдыкташтарыгар эппиэткэни